

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛЬНИМИ ДАНИМИ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: ЕТИЧНИЙ ВИМІР

Жулясв В. В.

аспірант кафедри менеджменту

Міжрегіональної академії управління персоналом

м. Київ, Україна

Вагомим фактором економічного розвитку сучасних суспільств стали цифрові трансформації. Всі сфери економічної діяльності – виробництво, розподіл, торгівля – знаходяться під впливом технологій інтернету і мережевих комунікацій. В інформаційному / мережево-цифровому суспільстві безліч усталених способів соціальних взаємодій зазнають змін – виробництво, торгівля, політика, робота, освіта, транспорт і логістика, охорона здоров'я, соціальна комунікація, споживання, дозволя і багато іншого. Цифрові технології та інфраструктура відіграють критично важливу роль в організації діяльності державних органів, бізнес-середовищ, а також в організації приватного життя людей, дотриманні основних прав і свобод громадян демократичних суспільств. Разом із перевагами розвиток цифрових технологій супроводжується ризиками і загрозами, наочність яких зростає у кризові періоди, зокрема такі, як війни, пандемії, стихійні лиха. Війна Росії проти України показує вразливості диджиталізації та важливість інвестицій у кібербезпеку, цифрову обізнаність громадян, радикальне вдосконалення цифрових інфраструктур.

Так, у країнах Європейського союзу прийнято Рамкову програму «Цифрового десятиліття (2020–2030)», яка пропагує і підтримує досягнення вимірювальних цілей для кожної з чотирьох сфер: *підключення/зв'язок, цифрові навички, цифровий бізнес та цифрові публічні послуги*. Цілі «Цифрового десятиліття» направляють дії держав-членів, зокрема, спрямовують на об'єднання інвестицій та запуск великомасштабних, транскордонних проєктів [4].

В зв'язку з цим можна погодитися із думкою Л. Флоріді – одного із провідних науковців з вивчення інформаційного суспільства – щодо важливості проєктивного бачення і усвідомленого управління розвитком цифрових технологій на основі дотримання ціннісних засад: «(...) цифрова революція трансформує наші погляди на цінності та їхні пріоритети, на належну поведінку, на те, які інновації є не лише

стійкими, але й соціально бажаними – і управління всім цим тепер стало фундаментальним питанням» [5].

Він використовує поняття *цифрової етики*, під якою розуміють галузь етики, що вивчає та оцінює моральні проблеми, пов'язані з даними та інформацією (включаючи створення, запис, зберігання, обробку, поширення, обмін та використання), алгоритмами (включаючи штучний інтелект, штучних агентів, машинне навчання та роботів), а також із відповідними практиками та інфраструктурами (включаючи відповідальні інновації, програмування, хакерство, професійні кодекси та стандарти), з метою формулювання та підтримки морально правильних рішень (наприклад, належна поведінка або належні цінності [5]. У категоріальній рамці, яку пропонує Л.Флоріді, управління цифровими технологіями (цифрове управління), етика цифрових технологій (цифрова етика, комп'ютерна, інформаційна етика або етика даних) і регулювання цифрових технологій (цифрове регулювання) – це різні нормативні підходи, які доповнюють один одного, але їх потрібно чітко розмежовувати. На його думку, цифрове регулювання вказує на те, якими є законні та незаконні ходи в грі, але воно нічого не говорить про те, якими можуть бути хороші та найкращі ходи, серед тих, що є законними, щоб виграти в грі, тобто мати краще, справедливіше суспільство. Це є завданням як цифрової етики, з боку моральних цінностей та уподобань, так і належного цифрового врядування, з боку менеджменту [5].

Важливою проблемою цифрового суспільства і цифрової економіки є відповідальне поводження із персональними даними, обсяги яких і доступ до них постійно зростають. Аналітика персональних і неперсональних даних стала важливим активом в цифровій економіці. У новій екосистемі великих даних відбувається безпрецедентна комерціалізація даних, зібраних внаслідок поведінки осіб в цифровому середовищі. На рівні ЄС основним регулювальним законодавчим актом щодо захисту персональних даних стало прийняття Загального регламенту захисту даних (GDPR – General Data Protection Regulation), діяльність з імплементації положень якого відбувається і в Україні. Для аналізу нових етичних викликів, пов'язаних із розвитком цифрових технологій та чинним законодавством, особливо у зв'язку із розробкою і прийняттям GDPR, Європейський наглядовий орган із захисту даних (EDPS – European Data Protection Supervisor), створив у 2015 році Консультативну групу з етики. У 2018 році ця група опублікувала звіт «До цифрової етики», який став важливим кроком у рефлексії щодо нормативного управління розвитком інформаційного суспільства в ЄС. Експертна група зосередила свою увагу на розгляді фундаментальних запитів про те, що означає етика та людська поведінка в цифрову

епоху, коли базові умови людського існування перебувають під тиском взаємопов'язаності / конективності, алгоритмічного ухвалення рішень, машинного навчання, цифрового спостереження та величезних обсягів збору особистих даних. Одним із нових викликів є протиріччя між традиційним та новим розумінням власності та прав на дані, що застосовуються до персональних даних [2, р.11].

Для подальшого впровадження принципів цифрової етики важливим є і прийняття *Декларації про цифрові права та принципи*, що відображає політичні зобов'язання ЄС та його держав-членів щодо сприяння усвідомленому ставленню до питання прав та застосування чітких норм і принципів у цифровій економіці і врядуванні. У рамковій програмі ЄС «Цифрове десятиліття» підкреслено, що ці права та принципи відображають цінності ЄС, які мають бути дотримані в цифровому світі, і сприяють людиноцентричному, безпечному та стійкому баченню цифрової трансформації [4]. Декларація, зокрема, базується на Хартії основних прав ЄС [1] і акцентує такі важливі права, як свобода вираження думок і інформації, захист даних та приватність. Цифрові права та принципи також ґрунтуються на законодавстві ЄС, що робить їх реальними і обґрунтованими. Принципи Декларації побудовані навколо шести тем: (а) люди та їх права знаходяться в центрі диджитальної трансформації, (б) підтримка солідарності та інклюзії, (с) забезпечення свободи вибору в Інтернеті, (д) стимулювання участі в цифровому публічному просторі, (е) збільшення безпеки, захищеності та надання можливостей (особливо молоді), (ф) сприяння сталості цифрового майбутнього [3].

В документах ЄС наголошують на тому, що захист даних та приватність є ключовими основними правами в цифрову епоху. Ці права сприяють захисту інших основних прав, які можуть бути під загрозою через незаконне спостереження, таких як людська гідність і свобода вираження думок. У Декларації йде мова про забезпечення ефективного контролю над особистими та неособистими даними відповідно до правил захисту даних ЄС та відповідних норм. ЄС і держави-члени беруть зобов'язання ефективно захищати комунікації від несанкціонованого доступу третіх сторін, забороняючи незаконну ідентифікацію, а також незаконне зберігання записів активності:

«П.17 Кожна особа має право на приватність і захист своїх особистих даних. Це право включає в себе контроль осіб над тим, як використовуються їхні особисті дані та з ким вони діляться. П.18. Кожна особа має право на конфіденційність своїх комунікацій та інформації на своїх електронних пристроях, а також на захист від незаконного онлайн-спостереження, незаконного всепроникного трекінгу чи заходів перехоплення. П.19. Кожна особа повинна мати

можливість визначити свою цифрову спадщину та вирішувати, що буде з її особистими аккаунтами та інформацією, що її стосується, після її смерті. Ми зобов'язуємося: а) забезпечити, щоб усі мали ефективний контроль над своїми особистими та неперсональними даними відповідно до правил захисту даних ЄС та відповідного законодавства ЄС, б) забезпечення можливості для осіб легко переміщати свої особисті та неособисті дані між різними цифровими сервісами відповідно до прав на портативність; с) ефективно захищати комунікації від несанкціонованого доступу з боку третіх осіб; d) забороняти незаконну ідентифікацію, а також незаконне зберігання записів діяльності» [3].

Підсумовуючи, треба підкреслити що досвід ЄС щодо рефлексії основоположних етичних принципів та їх важливості у цифрову епоху, а також розробка конкретних дієвих механізмів впровадження нормативних актів щодо дотримання прав і свобод громадян в цифровій економіці, є важливими орієнтирами для обґрунтованих стратегій євроінтеграційної політики української держави, розробки практичних кроків з підвищення обізнаності українських громадян щодо принципів дотримання прав і свобод в цифровому суспільстві та активному впровадженні відповідних нормативних актів в законодавче поле. У той же час українська держава та її урядові, правові, економічні, безпекові, військові інститути під часі війни, спровокованої агресією Росії, накопичують унікальний досвід протидії кібератакам, дезінформації з боку держави-агресора, захисту інформації, в тому числі персональних і неперсональних даних громадян тощо. Цей досвід потребує всебічного осмислення і врахування на європейському і міжнародному рівні.

Література

1. Charter of Fundamental Rights of the European Union (Nice, 7 December 2000). URL: https://www.cvce.eu/obj/charter_of_fundamental_rights_of_the_european_union_nice_7_december_2000-en-bd4834f5-deff-4ad0-abdf-071ae4a85edf.html (дата звернення: 15.05.2025).
2. EDPS Ethics Advisory Group. Towards a digital ethics. 2018. URL: [18-01-25_eag_report_en.pdf](https://edps.europa.eu/data-privacy/files/2018-01-25_eag_report_en.pdf) (дата звернення: 15.05.2025).
3. European Declaration on Digital Rights and Principles (2022). URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles> (дата звернення: 14.05.2025).
4. Europe's Digital Decade, 2025. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europes-digital-decade> (дата звернення: 15.05.2025).
5. Floridi L. Soft ethics, the governance of the digital and the General Data Protection Regulation. *Phil.Trans.R. Soc.* 2018, A 376: 20180081. URL: <http://dx.doi.org/10.1098/rsta.2018.0081> (дата звернення: 15.05.2025)